

טקס מגן השקיפות 2019 ע"ש פרופ' דוב יזרעאלי

דבר יושבת ראש עמותת שקיפות בינלאומי ישראל- השופטת בדימוס נילי ארד

ערב טוב לכם יידידי, מכובדיי כולם.

תודה לפרופ' משה צבירן דיקאן הפקולטה לניהול באוניברסיטת תל אביב, שהיא לנו בית ומשכן לפעילותנו, תודה לחברתי השופטת בדימוס ברכה אופיר תום, יושבת ראש ועדת פרס מגן השקיפות, ולחברי הוועדה הנכבדים, תודה לשופט בית המשפט העליון לשעבר פרופ' יצחק זמיר, ולשופטי בית המשפט העליון לשעבר ובהווה שכיבדונו בהשתתפותם, תודה לחברי הוועד המנהל של העמותה ולחבריה, ולראשוני המייסדים המלווים אותנו כיום,

ואחרונות אך ראשונות לנו היום, תודות לכן הזכות במגן השקיפות עו"ד אינסאף אבו שארב ועו"ד דינה זילבר, בני משפחה, חברים, ידידים ומוקירים,

תודה לכל אחת ואחד מכם על שכיבדתם אותנו היום בהשתתפותכם בטקס הענקת מגן השקיפות לשנת 2019 על שם פרופ' דוב יזרעאלי.

מכובדיי כולם.

יהודה עמיחי בשיר משלושה או ארבעה בחדר פותח באלה המילים:

"משלושה או ארבעה בחדר

תמיד אחד עומד ליד החלון.

מוכרח לראות את העוול בין קוצים

ואת השריפות בגבעה."

וממשיך

"משלושה עד ארבעה בחדר

תמיד אחד עומד ליד החלון

שערו אפל מעל למחשבותיו.

מאחוריו המילים."

מילים נוקבות אלה, שאם יורשה לי, מהדהדות את דברי הנביא עמוס, הולם את הלך הרוח אשר הניע את פרופ' דוב יזרעאלי ז"ל בייסודה של עמותת שקיפות בינלאומית ישראל,

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

ובפעילותה משך 20 השנים האחרונות, למען הנחלת השקיפות, היושרה, טוהר המידות והאחריותיות, בחברה האזרחית בישראל ובמוסדות השלטון.

פעילותנו מכוונת לשפוך אור על "העוול בין הקוצים והשריפה בגבעות". לעורר ולהעיר מבעוד מועד את המופקדים על הליכות חיינו, ולהנחיל לחברה בישראל את האחריות הקולקטיבית, לביצור מעמדם של שומרי הסף. ולשמירה על עצמאות פעולתן של רשויות החקירה, האכיפה, המשפט והתקשורת בישראל.

ברוח זו, אנו מעניקים היום את מגן השקיפות ל- **אינסאף אבו שארב** ול- **דינה זילבר**. עליהן יכולים אנו לומר את דברי הכתוב בפרשת השבוע שהיא פרשת **ויקהל**, בה מגיעה לסיימה בניית המשכן וייסוד ההנהגה של העם ההולך במדבר: **"אשר נשא לבן אותנה, בחכמה"** בעשותן בטוויית במלאכת הפסיפס של החברה בישראל.

ואנו נוסיף, על פעילותן בהתוויית הדרך, באומץ לב, בדבקות ובעבודה סיזיפית, בהתמודדות להנחלת הנורמות של טוהר המידות, היושרה, השקיפות, של הגנה על כבוד האדם, והוצאת הצדק לאור.

אלה הן אמות המידה אותן אנו, בעמותת שקיפות בינלאומית ישראל, מבקשים להנחיל, כשלעצמם, וכאמצעי להתמודדות עם תופעות של שחיתות, אשר למרבה הצער אנו עדים להן חדשות לבקרים.

לכך אנו חותרים בעשייתנו, מתוך שאנו מונחים על ידי המוטו **'A WORLD WITHOUT CORRUPTION'** שהוא ביסוד פעילותנו של הארגון העולמי TRANSPARENCY INTERNATIONAL במסגרתו אנו פועלים.

לנגד עינינו עומדת מורשתו של פרופ' דוב יזרעאלי, אשר הלכה ולמעשה, שאף ופעל ליצירת חברה הוגנת מושתת על אדנים של אתיקה, טוהר המידות ושקיפות.

והמלאכה עדיין בעיצומה. עבורנו בתחומי פעילותנו כעמותה בחברה האזרחית.

אולם עיקר התכלית, החזון והחתיירה ליישום ערכי הדמוקרטיה, כפי שכוננה במגילת העצמאות, בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו, כל אלה מוטלים על כתפי כל אחת ואחד מאיתנו. במיוחד בימים אלה בהם אנו עומדים בפני הכרעות גורליות בהמשך דרכה של המדינה ובעיצוב פניה של החברה בישראל.

שאו תודה וברכה בתקווה לחבור יחדיו בעשייתנו בהמשך הדרך.

נילי ארד, תל אביב, 27 בפברואר 2019

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

דבר יושבת ראש ועדת מגן השקיפות- השופטת בדימוס ברכה

אופיר תום

דינה ואינסאף, אינסאף ודינה ***

שתי נשים – שני עולמות – שתי לביאות –

אלה הן הנבחרות שלנו היום לקבלת פרס מגן השקיפות לשנת 2019.

ויסלחו לי הגברים באולם, ובעולם –

לא מתוך פמיניזם גרידא בחרנו בשתי נשות-על אלה לקבלת הפרס.

חיפשנו גבר שיתחרה בהן – ואני יודעת שיש כאלה גם –

אלא שהפעם לא מצאנו להן מתחרה.

"שתי לביאות" אמרנו –

התכוונו לעוצמתיות, לאומץ הלב, ולעוז הרוח שמסמלת הלבאיה, לצד רכות אימהית מפתיעה כלפי צאציה.

אינסוף ודינה נבחרו על ידינו משום ששתיהן מייצגות בעינינו את הדהירה ואת הלהט שמצאנו בקורות חייהן, לעבר עולם טוב יותר של קידמה ונאורות; לעבר עולם של חופש הדעה וחופש המחשבה - ערכים ההולכים ונשחקים היום למרבה הצער במחוזותינו, ובעולם דהיום, בחלקו הגדול.

בחרנו בהן, בשל חתירתן הבלתי נלאית ליישום ערכי היסוד של החברה הדמוקרטית באשר היא, זו המאויימת היום, על ידי רוחות רעות המבקשות להסיג לאחור את הערכים האוניברסליים שעוצבו על ידי נביאי ישראל מצד אחד - עשו מִשְׁפָּט וצְדָקָה וְהִצִּילוּ גְזוּל מִיַּד עֲשׂוֹק" ~ירמיהו, כב, (ג) – וגר זאב עם כבש (ישעיהו י"א) - ועל ידי שוחרי הטוב בעולם מצד שני; ערכים, שהוטמעו במגילת העצמאות שלנו.

שתי נשים אלה, שיצאו במאבקים חסרי פשרה למען עיגון הערכים הכמעט נשכחים של שיויון וצדק חברתי לכל, עונות היטב על חזון עמותת השקיפות.

שהרי, ה"שקיפות" היא, פתיחות, היא חשיפה לאור השמש, היא אמינות, היא אחריותיות, היא חופש הדיבור וחירות המחשבה, היא הנכונות לביקורת עצמית וחיצונית, היא עליונות שלטון החוק.

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

המאבק לאימוץ נורמות של שקיפות במסדרונות השלטון ובחברה בכללותה, מגלם בחובו את החתירה של כל בן תרבות לחופש ביטוי, ולחופש יצירה, לשלטון ישר דרך, ולטוהר מידות. והרי, אלה הם גם הערכים המובילים את המאבק שאין לעוצרו, לצמצום השחיתות במסדרונות המימשל ובגופים הציבוריים אצלנו, לצד המאבק לרווחת יחידים נדכאים.

דינה נלחמה ונלחמת למען המטרות האלה, ללא חת, בחדרי השלטון, בכנסת ובממשלה;

אינסוף – עושה מלחמתה בשבילי הפריפריה, בחדרים של נשים נרדפות ומקופחות.

בדיון בועדת החינוך והתרבות שלהכנסת בהצעת חוק הנאמנות בתרבות, בו ייצגה דינה כמו תמיד את היוהמ"ש לממשלה, אמרה גם דברים מחוץ לתקנון, בשם עצמה, כמי שמודעת לחובותיה כשומרת סף:

. "הימים אינם פשוטים והם מביאים איתם לא רק חוקים חדשים אלא גם מילים חדשות - משילות, נאמנות, התגברות. שיח לעומתי פוצע, מצלק את הרקמה החברתית המשותפת, מסמן ומתייג...."

ובהמשך, בנימה צינית: "הבו לנו יועמ"שים צייתנים, אמנים מסורסים, תקשורת מרוסנת, עם ממושמע, מחונך, שחשיבתו אחידה".

שרת המשפטים דרשה שתתפטור.

דינה לא התפטרה ולא פוטרה. היא איתנו כאן היום, ופרס השקיפות מחכה לה, על היותה שומרת סף נאמנה, שערך הדמוקרטיה ואינטרס הציבור בראש מעייניה, בליבה כמו בדבריה.

כך גם אינסוף במלחמתה העיקשת וחסרת המעצורים ברשויות השונות, בחתירתה שם להגנה ולקידום זכויותיהן של נשים מוחלשות בכלל, ונשות החברה הבידואית בפרט, כולל, מאבקה חסר הפשרות, נגד המנהיגות המסורתית של המיגזר, במיוחד בנושא הפוליגמיה ובמעמד האישה בחברה.

מאבקים אלה של שתי כלות הפרס, הם החומרים מהם נבנית תרבות משפטית של מדינה, כלשונם של המשפטים ורמויל ופוזנר, ומהם צומחת התקווה.

מגן השקיפות יוענק איפוא, להלן, בהכרת תודה לשתי נשים אלה, שבזכותן ובזכות אחרים ואחרות כמותן אולי לא נימצא עומדים מחר בפני שוקת ריקה או שבורה, ללא ערכים של אמת והומניזם, ללא טוהר מידות, וללא שקיפות.

דבר הזוכה- עו"ד אינסאף אבו שארב

שלום לכולן

שלום לכולם

תחילה- חלק התודות

ברצוני להודות לעמותת שקיפות בינלאומית על ההחלטה להעניק לי את מגן השקיפות.

תודה רבה לועדת מגן השקיפות ולעומדת בראשה, יו"ר הוועדה, השופטת, בדימוס, ברכה אופיר תום ולחברי הוועדה.

תודות רבות ליו"ר העמותה – השופטת בדימוס נילי ארד. למנכלית שקיפות בינלאומית עו"ד חלי עולמי.

ארצה גם להודות בצורה מיוחדת ובהערכה רבה לממליצי לקבלת מגן השקיפות:

- עו"ד אמי פלמור- מנכ"לית משרד המשפטים- אשת מעשים שבזכותה מאבק הפוליגמיה קרם עור וגידים. תודה רבה אמי

- לעו"ד קרן שמש פרלמוטר, מנכ"לית לשעבר של איתך מעכי משפטניות למען צדק חברתי- בזכותה קיבלתי מרחבי פעולה אינסופיים והכלה והבנה לסוגיות שנגעו בחיי הנשים הבדואיות- תודה רבה קרן

- לדר' ת'אבת אבו ראס- תודה רבה ידיד יקר

כמו כן- אני רוצה להודות לאנשים שבד"כ תפקידם מובן מאליו ותמיכתכם היא ללא סייג - משפחתי האוהבת

- להוריי – אמי טליעה. אבי סאלם

על האמונה בי בתחילת דרכי, בצעדי הראשונים אל מחוץ לבועה המשפחתית המחבקת, אף שהלכתי בדרך לא דרך והקשיתי עליכם מאוד. עמדתי לצדי בגאווה!

- לבן זוגי מוסא- איש מדהים שהתייצב לידי תמיד וללא תנאי- גם שלא הסכים עם חלק מהחלטותיי- גם שרוח הסערה נשפה בעורפו- היה עמוד תווך איתן עבורי!

- לילדיי המקסימים סארי וראזי ולילדתי הקטנה נאי – שלמדו להכיר את אימם, את עמדותיה, דעותיה ומאבקה ולעיתים אף ניסו לאתגר!

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

- למען יהיה להם עתיד ומקום טובים יותר בחברה- ששוררים בה ערכים של שוויון זכויות, כבוד וחיים בביטחון.

- חברה שבה האישה היא ישות בפני עצמו, לא נטל, לא בושה, לא שייכת ל-, לא רכוש של.... פשוט. אישה בזכות עצמה!

גאה מאוד ומתרגשת אני היום לעמוד מולכם ולזכות לקבל מגן השקיפות!

שמחה מאוד ומוקירה את ההכרה וההערכה לפעילות האקטיביסטית האמיצה, גם, נגד הזרם, גם במחירים קשים וכואבים- פעלתי ואמשיך לפעול למען קידום מעמדן של נשים בדואיות, תוך חתירה אינסופית

לייצר מרחבים של שוויון, כבוד, בטחון, הגשמה עצמית, אמונה ביכולת ותקווה לעתיד הרבה יותר טוב.

פעלתי כדי לייצור לנו הנשים- חברה ומקום של משמעות, שייכות, זהות, גאווה, תרומה ופיתוח שאף פעם אינה מותירה נשים מאחור ואף לא ממקמת אותן בשולי השוליים- אלא הן שותפות שוות בחברה. לא די לנו בתפקידי ההולדה, גידול הילדים ותחזוקת הבית, אנחנו תובעות את תפקידנו, גם בזירות החוץ ביתיות ובמרחבים הציבוריים המקומיים והארציים.

מאבקי למען השגת זכויות הנשים הבדואיות ושיפור מעמדן, נגעו, בעיקר, בסוגיות הטאבו, המושתקות- אלימות במשפחה ורצח נשים והפוליגמיה. סוגיות שרבים ורבות מבני ובנות החברה לא העז לגעת בהן!

יצאתי לראשונה, יחד עם נשים לרחובות להפגין נגד רצח צעירה בדואית- הפרנו את קשר השתיקה למרות שעמדנו בצומת היישוב מס' נשים בודדות, מלאות פחד מבפנים, אך חזקות ואמיצות. דרשנו את זכותנו לחיות. פנינו למוסדות המדינה הרלוונטיים.... באנו עם פתרונות- לא חיכנו שיתפרו עבורנו פתרונות.

קולנו הצליח לחדור ולעצב את סדר היום החברתי והציבורי

לא עוד בוכות בשקט

לא עוד נרצחות ולמי אכפת!

שישמעו את הבכי המלווה בזעם ובעשייה תוך חתירה לפתרונות

לא עוד סובלות בחוסר אונים

לא עוד מדוכאות ולא מסוגלות לבטא את עצמן

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

אחרי למידת הסוגיות- לבוא מוכנות- בא שלב-

נקיטת מהלכים נכונים, בניית שיתופי פעולה בעלי השפעה רצינית כדי להשיג שינוי המאבק בפוליגמיה- קיבל תפנית רצינית רק לאחר שנרקם שיתוף פעולה עם משרד המשפטים עובר לכן-שום תזמון לא סייע לנו- כל ניסיון להציף הסוגייה לסדר היום נתקל באיומים, התנגדויות, וניסיון לקבור את הנושא. כאן כנס, שם מאמר, פה ראיון ואליי הכינו את הקרקע למהלך הרציני בעל ההשפעה

השטח החל לגעוש

לא יכולנו לחכות יותר

נייר העמדה עם המלצות מעשיות בנושא מוכן

דוח עדויות נשים נפגעות הפוליגמיה

קבוצת נשים אקטיביסטיות פעלה כדי להתוות את המסקנות ודרכי הפעולה הנכונים ביותר

פניות בכתב לאין סוף גורמי ממסד וקריאות להתערבות ופעולה

נושא הפוליגמיה לא עניין אף פוליטיקאי- לא בסדרי העדיפויות- תמיד האינטרס הלאומי גבר על התמודדות עניינית עם הפוליגמיה ועל האינטרס המגדרי.

ראשי הרשויות – לא בראש שלהם- מבחינתם השטח עוד לא מוכן. לא הגיעה העת! אנשי הדת- ראו בארגוני הנשים ובנשים האקטיביסטיות אויב מבית.

בשלב מסויים- התחלתי לתהות- אולי אני מאיימת מאוד- אולי צריך לזוז הצידה ולתת לנשים אחרות להוביל! טקטיקה כדי להשיג את המטרה או סוג של חישוב מסלול מחדש!

הניסיון לחולל שינוי פנים קהילתי- קשה לי לומר כשל- כי בפועל הסוגייה הפכה למדוברת בכל בית- השיח נעשה לגיטימי עם הזמן, אולם התרחש בצורה איטית מאוד עד כדי סירוס הניסיון

לא יכולתי לשתוק

לא וויתרתי

כמי שחשופה לחוויות הקשות של הנשים הבדואיות נפגעות הפוליגמיה לא יכולתי לשתוק- לא יכולתי לעמוד על הגדר ולהמשיך להתבונן

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

פניתי למשרד המשפטים ולמשרד לביטחון הפנים וסיפרתי את הסוגייה כולל המורכבות והחששות. התרעתי על הפגיעה בזכויותיהן של נשים בדואיות וקראתי למדינה ומוסדותיה לקחת אחריות כלפי נשים אלה ולא להותירן להתמודד לבד.

משרד המשפטים נרתם- הוקמה וועדה בראשות אמי פלמור, מנכ"לית המשרד. והייתה השפעה אדירה לוועדה על ארבעת צוותיה. הייתי חברת צוות בוועדה והצגתי את קולן של הנשים הבדואיות והיו קשב רב והבנה. ובהמשך קם לו צוות מעקב ויישום שפועל עד עצם היום. אקטיביזם איננו מתרחש במרחבים הנוחים והבטוחים - הוא מלווה בהרבה סיכונים אבל דורש תעוזה

ובהקשר של ההתמודדות עם הפוליגמיה-הייתי מוכנה לכל פעולה/ מהלך והעיקר להפר את השתיקה! לעצור את מסע ההשפלה!! איזה מהלך יכול להרע את מצבן של הנשים ולפגוע בהן יותר מהמצב בו הן שריות! וזועקות לעזרה!

למודת ניסיון- קוראת לחברותיי האקטיביסטיות לא להסס!

אם פנימה בתוך הקהילה נועלים את הדלתות ואוטמים את האוזניים- חובה ואף אחריות גדולה לדפוק על הדלתות האחרות- ובמקרה הזה מוסדות המדינה הדמוקרטית האחראיים לשמירת זכויותיהן של הנשים הבדואיות

במקרים של הפרות זכויות בוטה אנחנו נפעל, נשתף פעולה, גם עם הגורמים הכי לא צפויים. נדע להפיק את הטוב ממפגש האינטרסים.

אבל לא נמתין יותר!

אז תחושת הצדק שצריך להשיג, גודל העוול שנגרם לנשים, האדישות לגורלן, היותן שקופות למערכות המדינה- כל אלה היוו המנוע שגרם לי לפעול

תחושת האחריות בתור מי ששפר עליה גורלה אשר מחזיקה בידע, בכלים ובמומחיות!

אז איך אשתוק

ומדוע איכנע

לא ולא ולא

אמשיך ללחום את מלחמותיהן של הנשים הדבוראיות אבל תמיד יחד איתן – ממקום שווה ולא מתנשא- כי אנחנו ראויות לחיים בשוויון ובכבוד ללא אלימות וללא פוליגמיה

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

גם אם אדרש לשלם מחירים קשים, שחוויתי עד כה לא מעט, אמשיך להיאבק כי אנחנו ראויים לחיים בכבוד

ולנשים אשר יום יום הן מצויות במלחמת הישרדות, במעט הכוח שיש להן, מהמקום הכי לא פריבילגי, וכנגד כל הסיכויים ובעיני אחרים ואחרות "מדוכאות שלא יכולות לדבר"- להן מורידה את הכובע ואומרת קטונתי-

מאחורי כל מילה ומילה עומדות גיבורות אשר נלחמו תוך הליכה בתלם ללא גבולות, מסוכנת, נלחמו ונאבקו, כל אחת בדרכה שלה, ביכולות ואסטרטגיות שלא ניתן למזער מעוצמתן, כוחן או להטיל בהן ספק. יש מי שנפלה לידן הזדמנות, יש מי שיצרה אותה ומתוך האפלה וכנגד כל הסיכויים הרימו את ראשן, תוך הקרבה קשה.

אלו הן הנשים שלי, הגיבורות האמתיות שבכל יום מנצחות מחדש את המוסכמות, השבלונות והחסמים העומדים בדרכן.

אני רואה לפני נשים, שסללו את נתיב חייהן מחדש, לעתיד פחות אפל שלחמו בדרכן, ליצירת מרחבים נשיים, אתניים, עבון ועבור בנותיהן.

במקום בו הייתה שממה, נוצר הצימאון ללמידה, השאיפה לחיים טובים יותר והפיכתו של העולם למקום טוב יותר. מתוך הקושי, הכאב ובייסורים, לפעמים במחירים קשים, היו נשים אלו מוכנות לעמוד על שלהן, לא עמדה לצדן תחושות הנוחות, ריבוי הברירות אלא היה זה הצורך לשרוד- תוך שהן מצוידות בתודעה שהאפשרות לחלץ את עצמן מהבוץ היא יכולת השמורה להן, ורק להן.

אותן נשים שורדות- בעיניי הן החזקות ביותר- חלקן יוצאות מוקדם בבוקר לעבוד בעבודות פיזיות קשות ואף מסכנות בריאות במקומות עבודה מרוחקים, בתנאים לא אנושיים, כדי לחזור בסוף היום עם אוכל לילדיהן

הן אלה שאינן מתייאשות וממשיכות להקריב ולתת כדי לייצור במו ידיהן מרחבים טובים יותר ולגבור על הסבל ולהפוך את האתגרים והקשיים לנתיב הליכה רק קדימה והן מצליחות למצוא את נקודת האור שלהן!

נשים אלו הן האור עבורי

אור שלעולם לא יכבה

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

דבר הזוכה- עו"ד דינה זילבר

שקיפות על רגל אחת

סיפור משפחתי על שקיפות בשלוש מערכות.

מערכה ראשונה. יוני 1941.

משפחה קטנה בת שלוש נפשות – אבא, אמא ותינוקת בת שלוש - מוטלים אל תוך מערבולת אדירה שתשנה את חייהם לבלי שוב. אנשי ק.ג.ב פושטים על העיירה ליוצין שבלטביה, עוברים מבית לבית, אוספים בעיקר את אנשי בית"ר ועוד יהודים שנמנו על מפלגות אחרות, לקראת הגליה וגירוש.

האשמה: פעילות ציונית אסורה שנחשבת "קונטרה רבולוציונית". בלי יותר מדי הסברים. בתים מחוללים, ספריות מוטחות לרצפה בחיפוש אחרי השד יודע מה, חיים שלמים נצררים בחטף לתיק יד. דמעות חנוקות, פחד סמיך, המולה של תחנת רכבת בה גברים ונשים נעקרים אלו מאלו, מופרדים לשתי רכבות שתיסענה תוך כמה דקות לכיוונים מנוגדים, נושאות את האנשים לחיים אחרים מאלו שהיו להם עד כה. מי יודע כמה זמן תארך הפרידה ואם בכלל ישובו להתראות. "תשמרי על עתידינקה" צועק האב לאם ואפלה גדולה. סופו של המסע: האב מובל למחנה עבודות כפייה אכזרי בשם ויאטלאג בהרי אורל (שתואר בספרו של סולז'ניצין "ארכיפלאג גולאג"). גזר הדין הלקוני נמסר בעקבות ישיבה מיוחדת של הק.ג.ב באזור: חמש שנות מאסר עם עבודות כפייה אכזריות בגין פעילות בתנועת בית"ר.

האשה והילדה בת השלוש ברכבת שנשאה אותן מרחק 5000 ק"מ מביתן מוצאות עצמן בישוב נידח בשם קנריי, באזור קראסנויארסק, סיביר. מה? למה? מה קרה לבעל? האם האם והבת הקטנה שרדו? האם אי פעם יתראו? הרבה שאלות פועמות בלבבות מדממים ומיוסרים. ותשובות אין. ככה יעשה לבני משפחה של פעילים ציוניים, כביכול אנטי משטר.

אבל גם במציאות חשוכה, נעדרת שקיפות, לעיתים מתרחשים ניסים. מקום המאסר של האב יוודע לאשתו ולבתו הקטנה לגמרי במקרה. בין העצורים באותו לילה בו נהפכו החיים בליוצין, נלקחו בטעות גם יהודים שהיו שייכים למפלגה הקומוניסטית. כשהתבררה הטעות, הם שוחררו ונסעו לחפש את בני משפחותיהם שבינתיים אף הן הוגלו לסיביר. אחד מהם הגיע למקום מושבה של האם וכך נודע לה היכן בעלה כלוא. אחרי אלף לילה ולילה, המשפחה תתאחד לראשונה רק כעבור שש שנים, וגם זה באופן זמני, לפני מאסר נוסף. אלו הם הסבא והסבתא

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

שלי, משה - יוסף ויהודית זוסר. ועתידינקה הקטנה בת ה-3, היא אמא שלי, ד"ר עתידה זוסר, שנמצאת כאן איתי היום בטקס הזה.

מערכה שניה. 31 שנים לאחר מכן. יוני 1972.

עם פתיחת מסך הברזל, משפחה קטנה אחרת – אבא, אמא, ילד בן שבע וילדה בת שנתיים - עולים על מטוס, כמה מזוודות והרבה תקווה תמימה ואור בעיניים. משאירים מאחוריהם עולם ישן ומוכר, בדרך מלטביה לארץ ישראל. להגשים חלום משפחתי. והדברים שאבא תמיד היה אומר לנו: "כאן זה שלנו. כאן זה אנחנו. כאן זה אחרת". ציונות נאיבית, פשוטה, יוקדת. מילים ומעשים ודוגמא אישית שנוטעים בנו שייכות, אחריות, אכפתיות עצומה. באים מאהבה.

מערכה שלישית. יוני 1998.

26 שנים לאחר העלייה לארץ, מחליטים הורי לנסוע לראשונה לביקור בלטביה. בשנת הדור שחלפו, לטביה התנתקה מרוסיה והפכה עצמאית, וכפועל יוצא, מאז שנת 1993 נפתחה הגישה לארכיון הק.ג.ב. **שקיפות**. דמיינו את הסיטואציה: הורי ישובים מול שולחן בארכיון הק.ג.ב בריגה, מעלעלים בידיים רועדות בתיק קרטון הנושא את שמו של סבי, שהוזמן לעיון והוגש להם ע"י פקידת הארכיון הלטבית. וזו לא מבינה מדוע שני המבקרים שיושבים מולה בוכים ומתחבקים, מדפדפים ובוכים. בתיק היו מתוייקים, בין היתר, בסדר מופתי, מכתבי ההלשנה המקוריים אודות סבי, חתומים בשמות מפורשים של שניים מחברי הקהילה היהודית, שהעידו על סבי שהוא היה "רוויזיוניסט שרוץ", מנהיג מרכזי בתנועת בית"ר, פעיל מאוד באיסוף כסף עבור קק"ל. כהוכחה לדבקותו העזה בפעילות הבית"רית האסורה צוינה גם העובדה שעד כדי כך הוא היה דבק במסירותו לעשיית תנועת בית"ר, שהוא לא החמיץ את אספות התנועה ואפילו היה מגיע אליהן כשעל ידיו בתו התינוקת, שגם קרויה בשם עברי מובהק: עתידה. 57 שנים לאחר שהחיים התהפכו מן הקצה אל הקצה – התאפשר העיון במסמכי המקור שפרשו ביבושת חדה וחותרת בבשר החי את סיפור השבר המשפחתי, את האחראים לו, את רוח התקופה, את אימי הימים ההם. בתיק היו מתוייקים גם מכתבים מאחיה ואחותה של סבתי, שעלו לארץ בשנות העשרים והשלושים ונשלחו אליה מהארץ לסיביר. תחת מילים מסוימות שהסתירו מסר בעברית או ביקשו להפיח תקווה – לדוג' "אנחנו מקווים שיבקר אתכם דוד חופש", סומן קו מתחת למילה "חופש" ומעליו הופיע פירוש המילה ברוסית שתורגמה ע"י אנשי הק.ג.ב – "סבבודה". מכתבים אלו עוכבו ע"י הק.ג.ב ולא הגיעו מעולם לתעודתם. כמו שעמוס קינן כתב ב"אל ארצך, אל מולדתך" (היום בו נפלה גמלא, עמ' 234): **"המכתבים של בר כוכבא, נכתבו בעצם אלינו, ורק הדואר האיטי, הדואר של ההיסטוריה"**

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

ושל הגלות, הביא אותם אלינו באיחור נורא שכזה". גם אצלנו, באיחור נורא של כמה עשרות שנים המעגל נסגר.

עד כאן סיפור משפחתי על שקיפות. ומהימים ההם לזמן הזה.

לא מעט דפים מפוארים בספר "דברי ימי שקיפות" נכתבו ע"י אנשי הייעוץ המשפטי לממשלה לדורותיהם. הביוגרפיה הקולקטיבית של מוסד זה ושל גיבוריו משולבת בפתיחת תיבות פנדורה מאובקות או כאלו המאיימות להתפקע מרוב שדים, שאיש לא העז לגעת בהן. עד שפתאום זרח כוכב אחד לבד, הרים את המכסה והוכיח שהוא מעז.

פתיחת שערי בג"ץ לעתירות תושבי השטחים באמצעות החלטה של היועץ המשפטי לממשלה שמגר שלא לטעון בבית המשפט להיעדר זכות עמידה שלהם או חוסר סמכות, מהלך חלוצי שמיסד את הביקורת השיפוטית על המפקד הצבאי בתחומי איו"ש. **קרן שמש של שקיפות.**

כשזרקור שלטון החוק האיר התנהלות בעייתית של אישי ציבור בכירים, לא נרתע היועץ המשפטי לממשלה ברק לחשוף את הדברים לאור השמש, לעשות את תפקידה של המערכת המשפטית ללא הנחות ולהוכיח כי אכיפה שוויונית – "דין אחד לכולם" – הם הכרח דמוקרטי.

קרן שמש של שקיפות.

כשהיועץ המשפטי לממשלה יצחק זמיר והמשנה לפרקליט המדינה דורית ביניש נחשפו לפרטי פרשת קו 300, הם לא נרתעו והעזו להרים את המכסה מעל תעשייה שלמה של הסתרה, כחש ורמייה שפשו באחד מארגוני הביטחון החיוניים של ישראל. למרות הקשיים שבהם הם נתקלו בדרכם הארוכה להוצאת הפרשה האמורה מחושך לאור, והמחירים הכבדים שהם שילמו, הם לא נרתעו והובילו מהלך חיוני, קשה מאין כמותו, של ניקוי מורסה מודלקת, מסוכנת, שעלולה הייתה להביא לאלח ולנמק בגופי הביטחון, להשחתת גמורה שלהם ולהפיכת השב"כ למשטרה חשאית הפועלת מחוץ לחוק. אלמלא היו מי שהעזו. **קרן שמש של שקיפות.**

לאחר שבית משפט מחוזי הרשיע את דמיאניוק כאיוון האיום והשית עליו גזר דין מוות, הגיש דמיאניוק ערעור לביהמ"ש העליון. ביני לביני חלו שינויים מרחיקי לכת בברית המועצות, נפתחו ארכיונים והתאפשרה גישה למסמכים ולראיות שהיו גנוזים עד אז במשרדי מערכת המשפט הרוסית. נציגי התביעה, עורכי הדין מיכאל (מיקי) שקד ועו"ד דפנה בינוול, מצאו שם מסמכים שהטילו ספק בשאלת הזיהוי של איוון דמיאניוק כאיוון האיום. נאמנים לאתוס של מוסד היועץ המשפטי לממשלה ולתפקיד החיוני של המשפטנים הציבוריים כמסייעים לבית המשפט לעשות צדק, הם היו אלה שהביאו את המסמכים החדשים והמערערים לידי בית המשפט ולידי

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

הסנגוריה. **קרן שמש של שקיפות**. על סמך ראיות אלו, בין היתר, החליט ביהמ"ש העליון לזכות את הנאשם מחמת הספק.

ואליקים רובינשטיין- שכיועץ נהג לקיים ביקורי פתע בבתי כלא כדי להתרשם באופן בלתי אמצעי מהפינות המוחשכות יותר בחברה הישראלית ניסח את הזיקה הישירה שבין שקיפות לבין כבוד האדם באומרו: "זהו כבוד האדם ברמה הבסיסית ביותר, זו אוכלוסיה שאין מי שידבר בשמה. אני התובע הראשי שלחתי אותם לשם. לפחות שאדע איך זה נראה שם". **קרן שמש של שקיפות**.

והיועץ המשפטי לממשלה מני מזוז שבתקופתו הונהג פרסום באינטרנט של הנחיות היועץ המשפטי לממשלה (שסווגו בתקופת שמגר, היוזם של מפעל זה, בסיווג "שמור") ופרסום להערות ציבור של תבחיני תמיכה וטיטות תקנות. **קרן שמש של שקיפות**.

והיועץ המשפטי לממשלה יהודה וינשטיין שהקים את נציבות הביקורת על הפרקליטות ואישר את חוות הדעת שחשפה את צבר האנומליות במערכת היחסים שבין הממשלה לבין החטיבה להתיישבות בנושא ניהול המקרקעין. **קרן שמש של שקיפות**.

והחלטת היועץ המשפטי לממשלה מנדלבליט עם תחילת הקדנציה שלו לחשיפת יומנו באופן יזום, והעמדה העקרונית המחילה חובת שקיפות גם על פרסומי תעמולה באינטרנט. **קרן שמש של שקיפות**.

שקיפות היא כמו חמצן. חיונית. היא המצע שבהיעדרו מתפתחות פתולוגיות; בלעדיה ההגנה על פרקטיקות משחיתות קלה יותר וחומרים מסוכנים זורמים בצינורות תת קרקעיים בנחת. עד היום זהו אחד מהערכים היסודיים המכונים את עבודת מוסד היועץ המשפטי לממשלה.

באתוס הצרוב ב-DNA הארגוני ובחינוך שעובר מדור לדור לפרקליטים וליועצים משפטיים ציבוריים אודות החובה לחשיפה מלאה של העובדות, גם כאלו שאינן נוחות למדינה, בפני ביהמ"ש. **שקיפות**.

בהמלצה בדו"ח חורין שהוציאה מחלקתי השנה בנושא רפורמה בתחום ניגוד העניינים שכללה בין היתר גם המלצה לחשיפה יזומה של הסדרי ניגוד עניינים של שרים ושל עובדי מדינה בכירים ופרסומם הפומבי באתר ייעודי שירכז את כל ההסדרים לעין הציבור. **שקיפות**.

אוניברסיטת אריאל מבקשת מות"ת לאשר את בקשתה לפתיחת פקולטה לרפואה באריאל ובמקביל מקיימת הליך לאישור פרופסורה לאחת מחברות ות"ת שאמורות להצביע בעניין הבקשה. למגעים לא ניתן פומבי והם אינם מדווחים כנדרש וכמצופה. חשיפת העניין מובילה

לפסילת ההצבעה שהתקיימה בניגוד עניינים ולדרישה לקיום הצבעה מחודשת, נקייה.
שקיפות.

עמידה על כך שמבחיני תמיכה לחלוקת כספי מדינה בסך שנתי של בין 2-3 מיליארד ₪ ינוסחו תוך פירוט אמות מידה שישקפו בבירור לפי מה ולמי מחלקים, מקדמת לא רק שוויון וצדק חלוקתי. היא גם ביטוי ל**שקיפות**.

פתיחת חלונות לרווחה; תרופה מקדימה לחשיפת תהליכים משחיתים; ניקוי אורוות; מטהר אוויר. השקיפות אינה מנוגדת למשילות אלא תורמת למשילות חשופה יותר, נקייה יותר, כזו ש"סופרת" את הציבור ו"דופקת לו חשבון". משילות שזוכרת שמתן דין וחשבון לציבור זה סממן בריא של דמוקרטיה; שמבינה ששקיפות ממשלית מצמצמת את הסיכון להיווצרות מובלעות שאטומות לכל התבוננות של הציבור, מקטינה את הסיכוי לאובדן הבושה.

קראתי פעם ראיון עם הסופר אתגר קרת שנחרת בזכרוני. בראיון סיפר קרת:

"אבא שלי היה ז'בוטינסקאי אמיתי ואחד השירים הראשונים שהכרתי כילד הוא "המנן בית"ר" (התנועה, לא קבוצת הכדורגל – ז.ד.). המשפט שהכי הרשים אותי בו, עוד כילד, היה "כי שקט הוא רפש, הפקר דם ונפש". האופן שבו הבנתי אותו אז כילד, שלשתוק זה לא כמו שרבים חושבים "לא לעשות כלום". שתיקה גם היא מעשה ובחירה שבסופו של יום אתה אחראי לתוצאותיה... כשאתה מרגיש שאנשים סביבך חוטפים על דעות דומות לאלו שלך, שהקול המייצג את מה שאתה מאמין בו פחות ופחות נשמע, אתה מוצא את עצמך מרגיש מחויב לומר או לכתוב משהו מפעם לפעם".

מרב אהבה לארץ שאין לה אומד ושיעור, מעומק דאגה לעתידה של החברה, לדמותה הערכית של המדינה - להשמיע קול. כי "כאן זה שלנו. כאן זה אנחנו. כאן זה אחרת". להישאר נאמנים לערכי היסוד המכוננים אותנו; להיאבק על לגיטימיות של ריבוי אפשרויות ולא על צימצומן; על להיות עם חופשי בארצנו; על תקווה ישראלית. לשאוף "אל מקום שבו אולי כמו הר נבו רואים רחוק רואים שקוף". (יענקל'ה רוטבליט).

אנחנו חוגגים היום 20 שנה להיווסדה של שקיפות בינלאומית ישראל: העץ שניטע לפני 20 שנה ע"י פרופ' דב יזרעאלי ז"ל, צמח וגידל פארות ענפים. העמותה היא עובדה קיימת, החזון הבשיל לפעולה מתמדת וברוכה ולאתר מואר של עשייה מקדמת שקיפות. הצורך בה וההצדקה לקיומה רק מתגברים והולכים.

תודה גדולה לחברי ועדת הפרס, ולשופטת ברכה אופיר - תום בראשם, על שמצאו אותי ראויה, ועל הדברים הכל כך חמים שהעטירו עלי בנדיבות, הם ומי שהמליצו עלי לפרס. אני מתרגשת,

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

תודה מעומק הלב על הכבוד שהרעפתם עלי ומקווה להמשיך להיות ראוייה לאמון שהבעתם בי גם בהמשך דרכי המקצועית. תודה מיוחדת גם ליו"ר עמותת שקיפות בינלאומית ישראל, כב' השופטת נילי ארד, שהיא ואני חולקות "עבר מנהלי" (לא פלילי) משותף, גם אם לא במקביל, של כהונה במחלקת הבג"צים - היא כמנהלת המחלקה, אני כפרקליטה - ואתוס משותף; תודה חמה גם לעו"ד חלי עולמי, מנכ"לית העמותה, לכל השותפים לארגון האירוע המיוחד הזה ולכל אלו שכיבדו אותי הערב וכה ריגשו אותי בהגעתם המיוחדת לכבודי. תודה אחרונה –ראשונה במעלה למשפחתי האהובה, שבזכותה הכל. וממנה הכל.

כמה מילים על עו"ד אינסאף אבו שארב, שותפתי לפרס. זו שמחה וגאווה גדולה לחלוק פרס עם שותפה כה אמיצה וראויה. אינסאף מהווה דוגמה לכוחו של היחיד לחולל שינוי ולהדליק אור גדול המאיר מרחבים עצומים. באחד הראיונות איתה סיפרה אינסאף על דמות שעוררה בה השראה – רופאה וסופרת מצרית בשם ד"ר נוואל א - סעדאווי, שקראה לשחרור ולשוויון, יצאה נגד פוליגמיה, נגד אלימות במשפחה ונגד מילת נשים ואמרה: "**מהפכות אינן מתרחשות בסתר,**

המהפכה והכתיבה אינן יודעות סודיות...תרסקי את המנעול ותכתבי באור. תכעסי ותחוללי מהפכה ואל תחדלי מלעשות זאת". תודה אינסאף – על הדוגמה ועל ההשראה.

לכעוס; לרסק את המנעול; לכתוב באור; לשנות את העולם.

תודה רבה.

הרצאה על שקיפות ועל שחיתות, פרופ' יצחק זמיר

אפתח בשבח האכסניה, היא העמותה לשקיפות בינלאומית, שקיבלה על עצמה לענות על צורך חשוב בישראל, הוא הצורך בשקיפות, בראש ובראשונה שקיפות בשירות הציבורי, צורך שחשיבותו רק גדלה והולכת. צורך זה בא לידי ביטוי בולט גם בתקופה האחרונה, נוכח הפרשות שהמשטרה חקרה, והיועץ המשפטי לממשלה בודק, בחשד לביצוע עבירות פליליות בצמרת השלטון בישראל. הדעת נותנת שהתנהגות של אנשי שלטון, שפוגעת בטוהר המידות ובאמון הציבור, היתה נמנעת אילו היתה שקופה, והם היו יודעים שהיא שקופה, כפי שנדרש. במצב הקיים חשוב לזכור ולהזכיר את האמירה הקולעת של השופט האמריקאי ברנדייס שאמר כך: "אור השמש הוא המטהר הטוב ביותר, ואור המנורה הוא השוטר היעיל ביותר". אפשר לומר, במלים אחרות, השקיפות היא החיסון נגד השחיתות.

השקיפות בשלטון נדרשת, קודם כל, מבחינה עקרונית. מבחינה עקרונית, כל איש ציבור, בין נבחר ובין ממונה, מחזיק במשרתו מטעם הציבור, למען הציבור, כנאמן כלפי הציבור. לכן כל מה שהוא עושה במילוי התפקיד הציבורי חייב להיות גלוי וידוע לציבור, וכל המסמכים והמידע שמצויים בידיו אינם שלו אלא של הציבור, ולכן הציבור זכאי לקבל אותם, כדי שיוכל לבקר אותו ולוודא שהוא ממלא את תפקידו בנאמנות כנדרש.

על בסיס עיקרון זה נחקק בשנת 1998 חוק חופש המידע. חוק זה קובע בסעיף 1 כי "לכל אזרח ישראלי או תושב הזכות לקבל מידע מרשות ציבורית בהתאם לחוק". לכאורה טוב ויפה. אך לא כך למעשה. לא כך בגלל שתי סיבות עיקריות. הסיבה הראשונה היא שהדרך לקבלת מידע מרשות ציבורית לפי החוק היא לעתים קרובות דרך קשה וארוכה, ולא פעם יש בה כדי להרתיע את מי שמבקש לקבל מידע מרשות ציבורית. הסיבה השנייה היא שלעתים קרובות רשויות ציבוריות מסרבות למסור מידע בטיעונים שונים, כך שלמבקש אין ברירה אלא להגיש תביעה בבית המשפט לצורך קבלת המידע, ונדרשים משאבים כספיים ואורך רוח כדי לנהל תביעה כזאת. ומה ההסבר להתנהגות כזאת של רשויות ציבוריות? ההסבר נעוץ בתפיסה ארוכת-שנים של רשויות ציבוריות, לא רק בישראל אך גם בישראל, לשמור על סודיות, כאילו המידע הוא נכס אישי של איש הציבור, ולא נכס של הציבור עצמו. אכן, אפשר להבין את תפיסת הסודיות, שכן גילוי מידע מזמין ביקורת, מוסדית ולעתים גם אישית, ומי מעוניין בביקורת? אך גם אם אפשר להבין תפיסה כזאת, אי-אפשר להצדיק אותה. היא פסולה מיסודה. לכן צריך לפעול כדי לשנות תפיסה זאת, כדי להחדיר בקרב כל משרתי הציבור את ההכרה שהמידע הציבורי הוא נכס ציבורי, ורק במקרים חריגים, שבהם גילוי המידע יגרום נזק ממשי, לציבור או לפרט, יש הצדקה לשמור אותו בסוד. וזהו, לדעתי, תפקיד חשוב המוטל על שקיפות

בינלאומית, כלומר, לפעול כדי לשנות את ההתייחסות של אנשי ציבור אל מידע ציבורי ובכך גם להגביר את השקיפות השלטונית.

השקיפות השלטונית נדרשת לא רק מן הבחינה העקרונית, משום שהמידע הציבורי שייך לציבור, אלא גם מבחינה מעשית. היא נדרשת כגורם מרתיע. כפי שהשופט ברנדייס אמר, החשיפה לאור היא השוטר היעיל ביותר. לכן אפשר להניח כי שרוב התופעות של פגיעה בטוהר המידות בשירות הציבורי היו נמנעות מלכתחילה אילו אנשי הציבור היו יודעים שהן שקופות. לכן אני מציע סיסמה: יותר שקיפות – פחות שחיתות.

גם אמון הציבור ברשויות הציבוריות, וגם שיתוף הפעולה בין אנשים בציבור לבין מערכות השלטון, יתחזקו ככל שהשקיפות תגדל, וכתוצאה גם הרעיון הדמוקרטי יצא נשכר.

זאת ועוד. השקיפות השלטונית היא לא רק גורם מרתיע מפני פגיעה בטוהר המידות, אלא גם גורם חשוב לצורך ביקורת על השלטון, כלומר, לא רק לצורך מניעה מראש אלא גם לצורך תיקון בדיעבד. הנה, לדוגמה, החובה המוטלת על רשות ציבורית לתת נימוקים להחלטותיה. חובה זאת קיימת להלכה, אך אין מקפידים עליה למעשה. כך גם החובה לערוך פרוטוקולים מדויקים ואמינים של דיונים ברשויות ציבוריות, שאף היא קיימת להלכה, וגם עליה אין מקפידים למעשה. המצב הקיים אינו מתיישב עם דרישת השקיפות. דרישת השקיפות היא שרשויות ציבוריות יקיימו חובות אלה כנדרש, ויחשפו את הנימוקים ואת הפרוטוקולים לידיעת הציבור. בכך תתחזק מאד היעילות של הביקורת הציבורית על הרשויות הציבוריות, למשל בכנסת ובתקשורת, וגם היעילות של הביקורת השיפוטית, למשל על ידי בג"ץ, מצד אדם או גוף שנפגעו מהחלטה שלטונית.

עם זאת, חשוב להבהיר כי השקיפות השלטונית, ככל שהיא חשובה, אינה המטרה העיקרית אלא אמצעי להשגת המטרה, שהיא שירות ציבורי תקין, הוגן ונקי כפיים. שקיפות בינלאומית עצמה מבהירה זאת בפרסומים הרשמיים שלה. היא אומרת כי השקיפות היא "אמצעי להתמודדות עם תופעות של שחיתות" ומכשיר למניעת "התוצאה ההרסנית" של השחיתות.

אכן, אין ספק, התוצאה של שחיתות, ובעיקר שחיתות שלטונית, היא הרסנית. לעתים מדמים את הנגע של שחיתות שלטונית בגוף החברה לנגע של מחלת הסרטן בגוף האדם. הדימוי אינו מופרך. השחיתות, כמו הסרטן, מתחילה במסתרים, בלי שיודעים שהתחילה, מה גרם למחלה, והיכן היא מתמקדת; מגלים אותה לאחר שהיא התפתחה והפכה להיות איום מסוכן; ואם לא מתמודדים איתה במהירות ובנחישות, היא שולחת גרות, מתפשטת בכל הגוף, ונעשית קטלנית. זהו תיאור מדויק גם של השחיתות השלטונית.

כך מלמד הניסיון האנושי ברחבי העולם. כאשר השחיתות מתפתחת ומתפשטת, היא עוברת באופן טבעי מן השלטון אל החברה, והופכת להיות מחלה של החברה כולה, חלק מן התרבות הרווחת, שמקבלת את השחיתות כמכת טבע, שאין ברירה אלא לסבול ממנה ולהשלים איתה. מדינה שהגיעה למצב זה חדלה להיות מדינת חוק והופכת להיות מדינה מושחתת. במצב כזה אין כבר דרך חזרה: הניסיון ברחבי העולם מלמד שחברה מושחתת אינה חוזרת להיות חברה מתוקנת. מחביתה אי-אפשר לחזור ולהיות ביצה. ויש לא מעט מדינות כאלה. מדינות אלה, שבהן השחיתות היא חלק מן התרבות, הן גם המדינות הנחשלות ביותר. הן מקיימות רמה נמוכה מאד של שירותים ציבוריים, של איכות חיים, של תוחלת חיים ושל זכויות אדם.

ההיסטוריה מספרת לנו על אימפריות אדירות-כוח שקרסו לפתע, כמו בניין קלפים, לא בגלל התקפה חיצונית של מדינה חזקה יותר, אלא בגלל כשל פנימי של מערכות השלטון והחברה, התנוונות שמקורה בשחיתות. הדוגמה האחרונה: ברית המועצות.

כנגד המדינות המושחתות עומדות המדינות הנקיות משחיתות שלטונית, כמו מדינות סקנדינביה, דנמרק, שווייץ, ניו-זילנד, שבהן איכות החיים, לפי כל המדדים, היא הגבוהה ביותר בעולם.

והיכן ממוקמת מדינת ישראל? הארגון העולמי של שקיפות בינלאומית עורך באופן שוטף מחקרים בקרב 180 מדינות, כדי לברר את רמת השחיתות בכל מדינה, והוא מפרסם מדי שנה בשנה את מדד השחיתות העולמי, המדרג את המדינות לפי רמת השחיתות. מחקרי השחיתות נערכים גם בישראל, ומדד השחיתות העולמי מתפרסם גם כאן, על ידי הסניף הישראלי של שקיפות בינלאומית. מהו, אפוא, מקומה של ישראל במדד זה? לפי המדד, שפורסם לפני חודש, מדינת ישראל נמצאת במקום ה-34. היא מפגרת אחרי, לדוגמה, איחוד האמירויות (מקום 23) ואחרי קטאר (מקום 33). הציון שמדינת ישראל קיבלה במדד זה הוא 61 נקודות מתוך 100. כלומר, לפי המדד המקובל בבתי הספר, לא ציון טוב, ואפילו לא כמעט טוב, אלא רק ציון מספיק, משמע ציון גבולי שבין עובר לנכשל. זה הציון שמדינת ישראל מקבלת כבר שנים, עם תנודות קלות, כלפי מעלה וכלפי מטה. אור לגויים? רחוק מזה.

נכון, מדינת ישראל אינה מדינה מושחתת. עדיין אנחנו מקבלים שירותים ציבוריים בדרך כלל ללא צורך לשלם שוחד לאנשי ציבור. אבל מדינת ישראל נתונה בסכנה להיעשות מדינה מושחתת, כמו מדינות רבות בסביבה שלנו, באפריקה ובאסיה. היא מתנדנדת על קו הגבול. הסכנה אינה תיאורטית ורחוקה אלא ממשית וקרובה. היא ממשית וקרובה לא רק בגלל השחיתות הקיימת בקרב השלטון, אלא גם בגלל התרבות של שחיתות רכה, שקוראים לה גם שחיתות לבנה או שחיתות חוקית, הרווחת בחברה הישראלית מאז ומתמיד. זאת היא תרבות

של פרוטקציוניזם, הנותנת עדיפות למקורבים, גם בקבלת שירותים ציבוריים; תרבות של נפוטיזם, המקבלת בני-משפחה לעבודה בגופים ציבוריים; ותרבות סקטוריאלית המקדמת מינויים פוליטיים למשרות ציבוריות. החברה בישראל מודעת לקיומה של שחיתות רכה מסוג זה, משלימה עמה, ואפילו אינה מגנה אותה. שחיתות רכה מסוג זה היא קרקע פוריה להתפתחות של שחיתות קשה, כלומר, שחיתות שהיא גם עבריינות פלילית. לכן, אם לא ניחלץ עכשיו למאבק בשחיתות, מאבק נמרץ ונחוש, אנחנו עלולים לאחר את המועד.

האם החברה בישראל מודעת לסכנה זאת? התשובה, לדעתי, שלילית. האם החברה בישראל פועלת נגד סכנה זאת? התשובה, לדעתי, שלילית. נכון, אנחנו מקטרים על השחיתות, אך לא עושים דבר. אנחנו סומכים על המשטרה ועל היועץ המשפטי לממשלה. אך אי-אפשר, אפילו אסור, לסמוך רק עליהם לאורך זמן. נדרש גיבוי של החברה. אך סכנת השחיתות איננה אפילו נושא לדין רציני בציבור הרחב. מתי היא היתה נושא מרכזי בבחירות לכנסת? האם היא נושא מרכזי בבחירות הקרובות?

אכן, המפלגות נאבקות זו בזו בחירוף נפש. על מה? על הביטחון, על יחסי החוץ, קצת גם על הכלכלה והשירותים הציבוריים. אך לא על סכנת השחיתות, כאילו אין קשר בין השחיתות לבין הביטחון והכלכלה. אך קיים קשר כזה, קשר הדוק, שכן השחיתות סופה להרוס גם את הביטחון, גם את השירותים הציבוריים, וגם את הכלכלה.

אני זוכר דברים ששמעתי לפני שנים מפי יוסי שריד על מלחמת העצמאות של ישראל. הוא אמר שהניצחון של ישראל על הצבאות של מדינות ערב לא היה נס, שכן ניצחנו גם בזכות הגבורה והנחישות, אך גם משום שנלחמנו מול צבאות מושחתים של מדינות מושחתות. אכן, הצבא הוא חלק מן העם, ואין חומה סינית שתבטיח כי השחיתות תיעצר לפני שתפגע גם בצבא.

יש מדינות שיכולות להתקיים לאורך זמן כמדינות מושחתות, ולחיות עם השחיתות כפי שחיים עם מחלה כרונית. אך לא מדינת ישראל, שהאיומים על קיומה לא נעלמו, והיא צריכה להיות מדינה חזקה כדי לשרוד. וברור כי מדינה מושחתת אינה מדינה חזקה.

אז מה עלינו לעשות כיום כדי למנוע את ההידרדרות של מדינת ישראל למדינה מושחתת, מן המקום ה-34 במדד השחיתות העולמי למקום ה-50 או ה-70? באופן עקרוני, את המערכה נגד השחיתות צריכה להוביל ההנהגה המדינית, ובעיקר הכנסת והממשלה. היא צריכה להיות מודעת לסכנה החמורה הטמונה בשחיתות, להתריע בקול רם וללא הרף נגד סכנה זאת, ולנקוט בכל האמצעים העומדים לרשותה כדי לקדם את האתיקה ולהיאבק נגד קלקול המידות בשירות הציבורי. אך המנהיגות המדינית אינה עושה זאת. אכן, ברור כי מנהיגים אינם יכולים

להטיף למוסר ולניקיון כפיים, ולפעול כדי לקדם את האתיקה, אלא אם הם עצמם משמשים דוגמה ומופת להתנהגות ראויה למשרתי ציבור. אך הכנסת, שהקימה ועדה ציבורית כדי לנסח כללי אתיקה לחברי הכנסת, קברה את המלצות הוועדה, שהוגשו בשנת 2006, לפני שתיים עשרה שנים, עמוק במגירות. והממשלה, שהקימה ועדה ציבורית בראשותו של מאיר שמגר, שהיה נשיא בית המשפט העליון, לניסוח כללי אתיקה לחברי הממשלה, גם היא קברה במגירות את המלצות הוועדה שהוגשו לה בשנת 2008, לפני יותר מעשר שנים.

במצב זה, מה נותר לנו לעשות? אנחנו יכולים וצריכים, קודם כל, לפתח ולטפח ארגונים אזרחיים שיקבלו על עצמם להגן ולקדם ערכים של חברה נאורה, ובהם גם טוהר המידות ברשויות הציבוריות. יש ארגונים כאלה בישראל, ובהם גם עמותת שקיפות בינלאומית, אך הם אינם די חזקים, ולאחרונה הם גם נתונים במגננה נוכח התקפות קשות עליהם, דווקא מצד גורמים בשלטון. לכן חובה ציבורית היא לגבות ולתמוך בארגונים אלה. בין השאר, צריך להביע הוקרה ולהושיט תמיכה לעמותת שקיפות בינלאומית.

אך לא יהיה זה נכון להשליך ייבנו רק על הארגונים האזרחיים. הם אינם נמצאים בעמדות של כוח והשפעה. לכן אנחנו חייבים לחזק גם את המערכת של שומרי הסף במסגרת השלטון, שעליהם הוטל התפקיד, ולהם הוקנו סמכויות, לשמור על השלטון שיהיה חוקי, תקין, הוגן ונקי כפיים. יש לנו מערכת כזאת שהוקמה בהתמדה במשך דורות, בעמל רב, במסירות ובהצלחה. היא כוללת, בין השאר, את מבקר המדינה, את המשטרה, את פרקליטות המדינה ואת היועץ המשפטי לממשלה. אך במקום להוקיר אותם ולתמוך בהם, משום שהם ממלאים תפקיד חשוב מאין כמוהו, הם נתונים למתקפה קשה ואף להתנכלות מצד השלטון. לדוגמה, ההתנכלות למוסד של היועץ המשפטי לממשלה, במטרה להחלישו, נמשכת כבר שנים רבות.

אנחנו עדים למצב אבסורדי, שבו השלטון, שקיים רק בזכות החוק, שכן החוק הוא המקור למעמד ולכוח של השלטון, נאבק נגד שומרי הסף המופקדים על שמירת החוק. המאבק נגד שומרי הסף מתנהל תחת הסיסמה של משילות, בטענה שהם המחסום למשילות, ולכן הם גם פוגעים בטובת הציבור. אך מי שמכיר את מערכת השלטון מקרוב יודע שזאת סיסמה ריקה מתוכן, סיסמה שקרית, והיא מסוכנת מאד.

הנה לאחרונה, תחת סיסמת המשילות, ניסתה הממשלה לשנות באמצעות חוק את שיטת המינוי של היועצים המשפטיים במשרדי הממשלה. המערכת של היועצים המשפטיים במשרדי הממשלה היא מערכת מקצועית, בלתי-פוליטית, שמסייעת בידי הממשלה להגשים את מדיניותה, אם כי, ועל כך מתגוללים עליה, במסגרת החוק. מערכת זאת היא למעשה קו ההגנה הראשון של שלטון החוק בשלטון עצמו. למרות זאת, ואולי בגלל זאת, ביקשה הממשלה לשנות

שקיפות בינלאומית ישראל - שבי"ל (ע"ר)
Transparency International Israel - Shvil

את שיטת המינוי של היועצים המשפטיים, שהיא שיטת המכרז המקובלת מאז ומתמיד, בשיטה חדשה שתאפשר לשר למנות כיועץ משפטי למשרד שעליו הוא מופקד את מי שהוא חפץ ביקרו. הבחירות הקרובות בלמו בינתיים את הניסיון, אך הסכנה, שמאיימת לגרום נזק עצום לעקרונות של מינהל תקין ונקי כפיים, טרם חלפה.

במצב הקיים, חשוב להביע הוקרה ותודה לשומרי הסף שאינם מתקפלים, אינם מועלים בתפקידם למרות הקשיים, ולא פעם אף נוכח איומים אישיים, אינם נרתעים ומתעקשים למלא את התפקיד שהוטל עליהם כפי שהציבור מצפה מהם. כאלה הן שתי הזכות במגן השקיפות בטקס זה, עורכות הדין דינה זילבר ואינסאף אבו שארב. איני צריך לחזור ולומר שבחן בפניהן, שבח שהן כה ראויות לו, שכן הדברים כבר נאמרו בנימוקים של ועדת הפרס, ולא נותר לי אלא לברך אותן, לחזק את ידיהן, ולאחל להן שימשיכו לשרת את הציבור בנאמנות ובהצלחה, כל אחת בדרכה, כפי שעשו עד כה.

* * *